

6. Васильєва Л.Л. Рок-музика як фактор розвитку культури другої половини ХХ століття: автореф. дис. ... канд. мистецтвознавства: 17.00.01 / Васильєва Лариса Леонідівна. – Київ, 2004.

Бурлака Ю.С.

**ПРОБЛЕМА ИСПОЛЬЗОВАНИЯ МОЛОДЕЖНОЙ МУЗЫКАЛЬНОЙ СУБКУЛЬТУРЫ
В ЭСТЕТИЧЕСКОМ ВОСПИТАНИИ СТУДЕНТОВ УНИВЕРСИТЕТОВ**

В статье рассматривается проблема использования молодежной музыкальной субкультуры в эстетическом воспитании студентов университетов. Автор настаивает на необходимости выработки адекватного отношения к музыкальной субкультуре и учета ее как важного фактора развития современного общества.

Ключевые слова: молодежная музыкальная субкультура, эстетическое воспитание студентов.

Burlaka Y.S.

**THE USE OF YOUTH MUSIC SUBCULTURES AS A PROBLEM
IN AESTHETIC EDUCATION OF STUDENTS**

The paper addresses the problem of youth music subculture's using in aesthetic education of university students. The author insist on the need to develop an adequate attitude to the musical subculture and it's recognition as a factor in the development of modern society.

Key words: youth music subculture, aesthetic education of students.

УДК 37.03

Дружененко Р.С.

**ЕТНОПЕДАГОГІЧНИЙ ПІДХІД ДО СИТУАТИВНИХ ЗАВДАНЬ
У ФОРМУВАННІ УСНОГО МОВЛЕННЯ ШКОЛЯРІВ**

У статті автор робить спробу обґрунтувати етнопедагогічний підхід до ситуативних завдань, виявити доцільність та ефективність його реалізації у формуванні усного мовлення школярів; у праці наводяться приклади ситуативних завдань.

Ключові слова: ситуативні завдання, етнопедагогічний підхід.

Входження особистості в суспільне життя відбувається через активне пізнання дійсності, усіх її різноманітних сторін. Рік за роком, з самого дитинства, людина все глибше пізнає світ, потрапляючи в різні життєві ситуації. У результаті – накопичується досвід, виробляються норми поведінки, формуються окремі риси характеру і якості мовної особистості.

Проектуючи цю даність на освітню галузь, сучасна наукова думка пропагує такий засіб навчання, як ситуація (ситуативні завдання). Як зазначає більшість дослідників, ситуативні завдання на уроках наближають навчання до життя і дають можливість учням вивчати мову з інтересом, зацікавленістю та ясним розумінням того, що пропонувані навчальні ситуації можуть бути в дійсності. Отже, переважаючу роль відіграє практична мотивація навчання: школярі, вивчаючи мову, готуються до практичного життя. Свого часу ще Ф.Буслаєв зазначав, що навчання повинне бути якомога тісніше пов'язане з життєвими ситуаціями, інакше крізь граматичні терміни діти не бачать в мові ні природи, ні життя [1].

На сучасному етапі проблема ситуативного засобу навчання набула широти, різні вчені досліджують різні її аспекти: ситуативні завдання у вивченні діалогічного та монологічного мовлення (В.Мельничайко, Г.Михайловська, М. Пентилюк), критерії добору та тематика ситуативних завдань (Л.Шевцова), ситуація як основа ігрових методів навчання (О.Пометун, Л.Пироженко) тощо.

У нашому дослідженні вказана проблема набуває *новизни* в межах етнопедагогічного підходу. *Мета* дослідження: спираючись на теоретичні наукові обґрунтування, обґрунтувати етнопедагогічний підхід до ситуативних завдань, його роль у формуванні усного мовлення школяра, а також подати систему ситуативних завдань на основі етнопедагогіки.

У створенні та відборі ситуативних завдань учителеві слід ураховувати компоненти, що є основою мовленнєвої ситуації: місце спілкування (вказати або описати, де відбувається спілкування), мету спілкування (у завданні повинне простежуватися, що саме мають зробити учасники спілкування: переконати, донести інформацію, виділити, розповісти тощо), наявність адресата (кількість учасників спілкування, соціальна роль), форму висловлювання (монологічна, діалогічна), спосіб висловлювання (усне, писемне мовлення). Дібрані вчителем ситуативні завдання, крім того, повинні відповідати мовному матеріалу, що вивчається на уроці, а також тематичному спрямуванню.

Щодо тематики пропонованих ситуативних завдань, то обмежень не повинно бути, хоча, на нашу думку, особливого значення повинні набувати теми соціально-побутової та соціально-культурної сфер. Широкі можливості для цього має етнопедагогічний аспект навчально-виховного процесу (Н.Бабич, Т.Донченко, М.Пентилюк, О.Семенов, Т.Симоненко, М.Стельмахович та ін.).

Етнопедагогіка як наука генетичною основою має народнопедагогічну систему навчання і виховання молодого покоління, що вироблена окремим етносом упродовж усього існування. Система народної педагогіки відображає моральні й естетичні орієнтири народу, особливості етнічної психології і є втіленням національних рис характеру.

Формування мовлення учнів за етнопедагогічного підходу пов'язане з вивченням мови як оригінального феномена етносу, специфічного способу оцінювання ним світу, засобу навчання та виховання. Під час ознайомлення з національно-культурною специфікою мовленнєвої поведінки українського народу, його звичаями, традиціями, нормами, стереотипами школярі оволодівають національно-культурним мовним компонентом, поглиблюють етнознання з метою подальшого висловлювання в різних спочатку навчальних, а потім життєвих ситуаціях.

Народна педагогіка як процес виховання і навчання виникла перше в сім'ї, родині. Батьки змалечку навчали дитину, як слід поводитися з членами родини (мамою, татом, братом, сестрою, бабусею, дідусем, тіткою, дядьком, хрещеними), близькими людьми, сусідами, друзями, кумами, юнакам з дівчатами тощо. Старші прагнули виховати повагу до батьків, любов до рідної землі, краю, батьківщини, почуття доброти, милосердя, справедливості, працьовитість, гостинність, чемність, шляхетність – і все це має передаватися через слово, спілкування.

Як бачимо, залучення етнопедагогічного підходу під час виконання ситуативних завдань забезпечить формування вмінь спілкуватися в соціально-побутовій сфері. Метою цього напряму є розвиток механізму правильного оформлення усного мовлення відповідно до літературних норм та використання етикетних формул, оволодіння правилами мовленнєвої поведінки в побуті.

Оскільки основою народнопедагогічної системи є етнічна культура, то етнопедагогічний підхід до ситуативних завдань допомагає формуванню вмінь усного мовлення в соціально-культурній сфері. Засоби етнопедагогіки – казки, прислів'я, приказки, загадки, легенди, перекази, пісні та інші – є цінними зразками національно-культурних традицій, ідеалів, етичних та естетичних цінностей українського народу. Відповідно етнопедагогічний підхід до ситуативних завдань забезпечує формування вмінь висловлюватися на різні теми національно-культурного змісту на основі розширення етнознань та оволодіння національно-мовним компонентом (лексикою, фразеологічним складом, етикетними формулами тощо).

Розробляючи систему ситуативних завдань, ми дотримуємося принципів етнопедагогіки (за М.Стельмаховичем): народності, природовідповідності, культуровідповідності, історизму, етнічної соціалізації, європеїзму та інші.

На основі принципів етнопедагогіки пропонуємо деякі тематичні напрями ситуативних завдань: “Природа одному мама, а другому – мачуха”, “Одна в світі правда буває: хто не посіє, той не збирає”, “Яблучко від яблунки...”, “Не дім господаря красить, а господар дім”, “Де будь, там будь, а свій кут не гудь”, “Всяка сорока від свого язика страждає”, “За рідний край хоч помирай”, “Хліб – батько, вода – мати”, “Чесць дівоче щастя береже”, “Нащо краший скарб, коли в сім’ї лад”, “Таткова хата всім багата”, “Хто матір забуває, того Бог карає”, “Сестра з сестрою як риба з водою”, “До свого роду хоч через воду”, “Будь господарем своєму слову”, “Шануй учителя як родителя”, “Без вірного друга велика туга”, “Добрый сусід – найближча родина”, “Чим хата багата, тим гостям і рада”.

Особливе значення ситуативні завдання мають у формуванні навичок етичного мовлення. Учень повинен оволодіти широкою палітрою етикетних формул на позначення вітання, прощання, вибачення, прохання, подяки, а також уміти активно послуговуватися ними у різних ситуаціях життя. Наведемо приклади:

1. Ви чекаєте гостей, але сумніваєтесь у тому, чи зможете їх прийняти, почастивати як годиться. Попросіть про допомогу бабусю (маму, подругу). Якими етикетними формулами ви скористаєтесь?

2. До вас у клас прийшла нова учениця. Познайомтеся з нею, заведіть діалог про те, звідки вона приїхала, де раніше навчалася. Використовуйте етикетні формули.

3. У вас трапилася неприємна ситуація: вас образили і назвали недобрим словом. Подумайте, якою буде ваша відповідь кривднику. Скористайтесь народними прислів’ями або приказками. Які етикетні формули будуть вами використані?

4. Уявіть, що наступило велике свято Різдва. Ви маєте привітати своїх хрещених батьків. Напишіть вітання, використайте традиційні народні побажання.

Практика використання ситуативних завдань показує, що для молодших школярів цікавими є ті ситуації, які побудовані на основі прочитаних ними літературних творів. Особливий інтерес викликають завдання на перевтілення у героїв казок чи художніх творів. На уроці вчитель пропонує придумати модель мовленнєвої поведінки героя в новій ситуації, що не була передбачена змістом тексту, наприклад:

1. Уявіть, що Котигорошко по дорозі до визволення рідних побачив: маленького хлопчика, який тоне; дідуся, який не може підняти тяжке відро з водою; бабусю, яка пішла не тією дорогою і заблукала. Придумайте діалоги між головним героєм і подорожніми. Скористайтесь етикетними формулами.

2. Уявіть, що Лис Микита після відомих перепетій ураз став добропорядним, щирим, правдивим. Переробіть монолог-звертання до лісових звірів, у якому б він розкаювався у своїх вчинках. Виступіть з порадами від імені Ведмеда, Вовка, Лисиці, Лева.

3. Уявіть, що Пан дав Мудрій Дівчині з однойменної казки ще одну загадку. Придумайте самі нову загадку і створіть діалог між героями. Спробуйте відтворити їх риси характеру через мовлення.

Етнопедагогічний підхід навчання скеровує основну увагу на розвиток усного мовлення, оскільки саме в процесі говоріння (бесіди, роздуму, переконання, оповіді) старші люди раніше навчали і виховували молоде покоління.

Говоріння здійснюється у діалогічному та монологічному мовленні, отже, розробка ситуативних завдань зумовлює необхідність формування в учнів умінь побудови монологічних та діалогічних висловлювань.

Монолог як форма мовленнєвої діяльності передбачає висловлювання однієї особи, що не розраховане на безпосередню відповідь адресата. Залежно від комунікативної функції і типу мовлення монологи поділяються на опис, розповідь, міркування, повідомлення, переконання тощо. З метою успішного розвитку монологічного мовлення необхідно проводити систематичну роботу з формування вмій добирати мовні та позамовні засоби відповідно до умов спілкування. Пропонуємо деякі приклади ситуативних завдань, які містять завдання на створення учнями усних монологічних висловлювань різних типів і

стилів мовлення; у межах нашого дослідження вони набувають народнопедагогічного спрямування:

1. Ваш братик (сестричка) не хоче допомагати батькам по господарству, через що виникають сварки. Доведіть, що “як хочеш сорочку мати, то не треба зівати: треба пізно лягати та рано вставати”.

2. Ви стали свідком непристойної ситуації, коли ваша подруга (друг) не дуже чемно висловилася про батьків. Спробуйте переконати її в тому, що “хто батька-матір зневажає, той сам щастя не має”.

3. На прохання матусі ви пішли на город, вирвали свіженьких овочів для салатів, склали в кошик і принесли до столу. Розкажіть, які овочі ви принесли. Опишіть кожен, використовуючи прикметники. Які салати ви будете готувати?

4. Влітку дідусь запросив вас на збір лікувальних трав. Розкажіть, які трави ви збирали, опишіть їх цілющі властивості.

Діалогічне мовлення – це процес взаємодії двох або кількох учасників комунікації, а тому завжди передбачає двобічний зв'язок. Наведемо приклади ситуативних завдань, що стимулюють учнів до створення діалогів (полілогів) на основі народної педагогіки:

1. Між вами і вашими друзями виникла суперечка, де краще жити. Розіграйте полілог. Висловіть переконливу позицію, що рідний край – наймиліший серцю.

2. Бабуся вирішила вам у спадок подарувати своє “багатство”, що давно ховала у скрині. Там і рушники, і намисто, і спідниці, і плаhti, і хустини, і стрічки. Вам цікаво, як і коли одягала все це бабуся. Створіть діалог.

3. Ви – відомий етнограф. До вас прийшли журналісти взяти інтерв'ю для газети. Створіть діалог про традиції, вірування, прикмети, пов'язані з приходом весни.

4. Ви і ваша подруга стали активними учасниками дійств на Івана Купала, ваші однокласники – спостерігачами. Створіть полілог про проведене свято. Врахуйте те, що в активних і пасивних учасників можуть бути різні точки зору.

Отже, етнопедагогічний підхід до ситуативних завдань дозволяє вчителю реалізувати етнокультурний компонент освітнього процесу, спрямовує увагу на формування вмінь усно висловлюватися в кращих традиціях українського народу на основі ідей, принципів, ціннісних орієнтирів народної педагогіки.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Буслаев Ф.М. Преподавание отечественного языка. – М.: Просвещение, 1992. – 551 с.
2. Стельмахович М.Г. Етнопедагогічні основи методики української мови// Укр. мова і літ. в школі. – 1993. – №5-6. – С.20-23.
3. Шевцова Л. Ситуативні завдання як ефективний засіб розвитку зв'язного мовлення учнів// Укр. мова і літ. в школі. – 2001. – №2. – С. 11-15.

Дружененко Р.С.

ЭТНОПЕДАГОГИЧЕСКИЙ ПОДХОД К СИТУАТИВНЫМ ЗАДАНИЯМ В ФОРМИРОВАНИИ УСНОЙ РЕЧИ ШКОЛЬНИКОВ

В статье автор делает попытку обосновать этнопедагогический подход к ситуативным заданиям, определить необходимость и эффективность его реализации в формировании устной речи школьников; в труде представлены примеры ситуативных заданий.

Ключевые слова: ситуативные задания, этнопедагогический подход.

Druzhnenko R.S.

ETHNOPEDAGOGICAL APPROACH TO SITUATIONAL TASKS IN BUILDING OF ORAL STUDENTS LANGUAGE

In the article the author makes an attempt to motivate ethno-pedagogical approach to situational tasks to reveal expediency and efficiency of its realization during lessons of Ukrainian language in the work the examples of situational tasks.

Key words: situational tasks, ethnopedagogical approach.